

CRKVENA ZAJEDNICA I STRUKTURE SUODGOVORNOSTI

Nikola ŠKALABRIN, Đakovo

Sažetak

Autor analizira u crkvenopravnom vidu narav crkvene zajednice i strukture suodgovornosti u njoj. Izvori su mu svi relevantni crkvenopravni dokumenti od II. vat. koncila do danas, a posebnu težinu pridaje Apostolskoj konstituciji »*Sacrae disciplinae leges*« i »Zakoniku kanonskog prava« (1983.). Najprije prikazuje narav crkvene zajednice u njezinoj vertikalnoj i horizontalnoj dimenziji, a zatim govori o strukturama suodgovornosti u njoj: na razini opće Crkve (Biskupska sinoda, Konzistorij), na razini partikularne Crkve (Prezbiterско vijeće, Zbor savjetnika, Ekonomsko vijeće, Pastoralno vijeće, Biskupska sinoda) i na razini župe (Ekonomsko vijeće, Poslovno vijeće). Na kraju dotiče i pitanje suodgovornosti u redovničkim ustanovama.

Ključne riječi: Crkva, zajedništvo, suodgovornost, kanonski propisi, sinodalna tijela.

Ako želimo raspravljati o odnosu između »crkvene zajednice« i »struktura suodgovornosti« u Crkvi na području kanonskoga prava, barem u nekim njegovim temeljnim idejama, onda nema prikladnije polazišne točke od teksta Apostolske konstitucije *Sacrae disciplinae leges*, koji sačinjava program tog akademskog čina i koji gradi most između ekleziološkog shvaćanja II. vatikanskog sabora i struktura u novom *Zakoniku kanonskoga prava* latinske Crkve, koje su se razvile na temelju Sabora. Među elementima koji karakteriziraju istinsku i vlastitu sliku Crkve i koji istodobno imaju odjek u njezinoj pravnoj konstituciji, Ivan Pavao II. spominje, prije svega, »nauk prema kojemu se Crkva predstavlja kao Božji narod (usp. Konst. *Svjeto naroda*, 2), a hijerarhijska vlast kao služenje (*nav. dj.*, 3); osim toga, nauk koji prikazuje Crkvu kao zajedništvo (*communio*) ...«¹

U izvanrednoj zbijenosti navedeni su oni crkveni elementi koji su karakteristični za nauk Sabora o Crkvi i koji, u opisu Crkve kao »Zajednice« (*koinonia/communio*)², nalaze svoju pojmovnu sintezu. Ta je teološka karakteristika

¹ *Sacrae disciplinae leges*, u: *Zakonik kanonskoga prava, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima*, Glas Koncila, Zagreb, 1996., str. XXXI.

² Prevoditelji su dokumenata II. vatikanskog sabora prevodili »*communitas*« i »*communio*« sa »zajednicom«, o čemu usp. LG 8, 9, 11 i *Prethodna bilješka koja razjašnjava tekst*, br. 2.

Crkve, tj. karakteristika Crkve kao Zajednice, od posebnog značenja, jer ona služi i kao temelj za pravno uređenje u Crkvi, ona je razlog za sudjelovanje i suodgovornost u njoj na svim njezinim razinama, kako je to naglasila izvanredna Biskupska sinoda održana 1985. u Rimu. Ona je procijenila ekleziologiju zajednice kao »središnju i temeljnu ideju saborskih dokumenata«³ i prikazala je u njezinim različitim dimenzijama.⁴

Zbog tog se razloga čini da je uputno u prvom dijelu opisati značenje onoga što se podrazumijeva pod ekleziologijom zajednice prema rimskoj Biskupskoj sinodi iz 1985., prije nego što u drugom dijelu iznesemo, u temeljnim crtama, odjek ekleziologije zajednice na »strukture suodgovornosti«.

1. Ekleziologija zajednice

Izraz »zajednica«, povezan s Crkvom, pokazuje na globalan način bit Crkve ili, kako je ponovno inzistirala Rimski sinoda, *mysterium Ecclesiae*, kako u njezinoj vertikalnoj tako i u horizontalnoj dimenziji.⁵

1) Vertikalna dimenzija zajednice

S motrišta vertikalne dimenzije *mysterium* Zajednice obuhvaća različite aspekte.

– Zajednica je sudjelovanje na božanskom životu, te je ona stoga osobna zajednica s trojstvenim i jednim Bogom.

– Zajednica ima svoje jedinstveno povijesno ostvarenje u Isusu Kristu koji je, time što je postao čovjekom, tako reći postao jedno sa svakim čovjekom i on je »utjelovljenje svake zajednice između Boga i čovjeka«.

– Zajednica je »zajednica ostvarena Duhom Svetim«, stoga je ona »zajednica-jedinstvo s Bogom i zajednica-jedinstvo članova Crkve među njima«. Time je Crkva sudjelovanje na božanskoj zajednici u Duhu koje je omogućeno prek

³ *Synodus Episcoporum*, 1985., u: *Enchiridion Vaticanum*, vol. 9, str. 1760, br. 1800. Naslov je završnog izvješća izvanredne Biskupske sinode: *Ecclesia sub verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi, ondje*, str. 1738–1781, br. 1779–1818. Ivan Pavao II. sazvao je tu Sinodu prigodom 20. obljetnice završetka II. vatikanskog sabora.

⁴ Usp. H. MÜLLER, *Comunione ecclesiale e strutture di corresponsabilità: dal Vaticano II al Codice di diritto canonico*, u: J. BEYER, G. FELICIANI, H. MÜLLER, *Comunione ecclesiale e strutture di corresponsabilità*, PUG, Roma 1990., str. 18.

⁵ Usp. A. LONGHITANO, *Il diritto nella realtà umana*, u: *AA. VV., Il diritto nel mistero della Chiesa*, a cura del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, PUL, Roma, 1986., str. 78–79; usp. i N. ŠKALABRIN, *Uvod u kanonsko pravo*, Đakovo, 1994., str. 55–56; H. MÜLLER *nav. dj.*, str. 18–26.

Krista i u tom je smislu ona »kao slika trojstvene zajednice Oca, Sina i Duha Svetoga«.

– Osim toga, zajednica je sudjelovanje na darovima i milostima spasenja darovanih od Boga: u Duhu Svetome, u karizmi, u novom životu, u ljubavi, u evanđelju te napose u euharistiji. To je izvorni smisao onoga što želi reći »zajednica svetih«.⁶

Budući da je euharistija prema sv. Augustinu »znak jedinstva i veza ljubavi«, Sabor je izričito označio Crkvu kao »euharistijsku zajednicu«, obuhvaćajući time ne samo primanje euharistije, nego i zajednicu koja proizlazi iz euharistije među onima koji na njoj sudjeluju. U Konstituciji o Crkvi upravo se to naglašava: »U lomljenju euharistijskog kruha postajući stvarno dionici Gospodinova Tijela, uzdizemo se do sjedinjenja s Njime i međusobom« (LG 7, 2). Euharistijska se ekleziologija može s pravom vidjeti kao ekleziologija Zajednice, jer, kako je naglasio H. De Lubac, »*corpus mysticum*« znači prije svega euharistiju i stoga postaje shvatljivo zašto je Crkva kao Kristovo Tijelo, bilo za Pavla bilo za crkvene Oce, usko povezana s euharistijom. Stoga kardinal Ratzinger dosljedno kaže: »Crkva živi na euharistijskim sastancima. Njezino je euharistijsko slavlje za nju konstitutivno, jer je ona sama u svojoj biti služenje Bogu te stoga služenje ljudima, služenje u preobrazbi svijeta«.⁷

Kao euharistijska zajednica Crkva nije samo znak spasenja i sredstvo spasenja, nego je ona i plod spasenja. Taj nas aspekt Zajednice, sudjelovanje na darovima spasenja koji se nalazi u prvom planu u mnogobrojnim nagovorima Ivana Pavla II., vodi na izvore od kojih Crkva živi. Zajednica se ne ostvaruje odozdo, nego je ona milost, ona je dar odozgo, sudjelovanje na jedinjoj istini, na jedinom Duhu, na jedinom životu, na jedinjoj ljubavi, koju nam je Bog priopćio preko Isusa Krista u Duhu Svetome, poglavito u naviještanju Božje riječi i u slavljenju sakramenata.⁸

2) Horizontalna dimenzija zajednice

Ta zajednica s trojstvenim Bogom, priopćena prije svega u naviještanju riječi i slavljenju sakramenata, vodi u zajednicu kršćana, u zajednicu i u horizontalnom smislu. Horizontalna se zajednica konkretno ostvaruje u Zajednici partikularnih

⁶ Usp. H. MÜLLER, str. 18–19.

⁷ J. kard. RATZINGER, *Die Ekklesiologie des Zweiten Vatikanums*, in: *Internationale katholische Zeitschrift »Communio«* 15 (1986), str. 44; usp. i H. MÜLLER, str. 19–20.

⁸ Usp. AG 9, 2: »Po riječi naviještanja i po svetkovanju sakramenata, kojih je središte i vrhunac presveta euharistija, misijska djelatnost uprisutnjuje Krista, zaštitnika spasenja«; usp. i AA 6; PO 4 i UR 2.

crkava utemeljenoj na euharistiji. To je smisao Zajednice što se tiče tehničkog izraza (*terminus technicus*). Pojedinačno se mogu promatrati razni aspekti te crkvene Zajednice: Crkva kao zajednica crkava, kao hijerarhijska zajednica, kao zajednica vjernika i kao crkva karizmi.⁹

Sabor je bio svjestan da sa shvaćanjem Zajednice kao zajednice partikularnih crkava utemeljene na euharistiji ponovno uzima pojam i temeljnu stvarnost stare Crkve. To je značenje sve do danas u visokoj časti u istočnim crkvama.¹⁰ Stoga to shvaćanje Zajednice igra posebnu ulogu u Dekretu o istočnim crkvama (OE 13) i u Dekretu o ekumenizmu (UR 14). Uz to pojam Zajednice u saborskim tekstovima ima veliku važnost. Sabor stavlja posebnu važnost na Zajednicu među mladim i starim crkvama (AG 19; 37). Konstitucija o Crkvi u biti kaže da se Katolička crkva sastoji u i polazi od partikularnih crkava (LG 23). Tu sažetu formulu iznio je Sebastian Tromp i Yves Congar na II. vaticanskom saboru, koja pokazuje da ponovno prihvaćanje pojma Zajednice stare Crkve otvara široke posljedice za shvaćanje jedinstva Crkve. Budući da jedinstvo kao Zajednica-jedinstvo ponovno ostavlja prostor za jednu zakonsku mnogostrukost partikularnih crkava u većem jedinstvu u jedinjoj vjeri, u istim sakramentima i u hijerarhijskim službama. Jedina se Crkva ostvaruje, inkulturira i na određeni način utjelovljuje u prostoru i vremenu. Samo je preko toga ona jedinstvo u mnogostrukosti, ona je zajednica crkava (*communio ecclesiarum*). Opća Crkva postoji samo u partikularnim crkvama i polazeći od partikularnih crkava (LG 23); ona se u njima predstavlja i ostvaruje; tu djeluje i tu je prisutna (CD 11). To znači: ukoliko opća Crkva ne postoji posredstvom kasnijih pridruživanja, dodavanja i posredstvom kasnijih konfederacija partikularnih crkava, utoliko i partikularne crkve nisu kasnije podrazdiobe opće Crkve u pojedine pokrajine i oblasti. Opća se i partikularne crkve uzajamno obuhvaćaju; među njima vlada uzajamno prožimanje, kako kaže H. De Lubac. Stoga na bitnu strukturu Crkve spada to da je ona, po božanskom pravu (*iure divino*), istodobno i papinska i biskupska. Nijedan se od ta dva stožera ne smije svesti na drugi. To jedinstvo napetosti je osnova Zajednice-jedinstva. Zajednica istodobno i papinska i biskupska jest organski izričaj bitne strukture Crkve, njezinog jedinstva u katolicitetu i njezinog katoliciteta u jedinstvu. S tom se katoličkom ekleziologijom zajednice dotiče, za razliku od ortodoksne euharistijske ekleziologije, od anglikanskog shvaćanja »community« i od shvaćanja saborskog crkvenog jedinstva ekumenskog Savjeta crkava, daljnji neodrecivi element zaje-

⁹ Usp. H. MÜLLER, str. 21.

¹⁰ »Zajednica je pojam koji je u staroj Crkvi bio u velikoj časti (kao što je i danas osobito na Istoku). Pod njom se ne razumijeva neki određeni osjećaj, nego organska stvarnost koja traži pravni oblik i ujedno je prožeta ljubavlju. Stoga je Komisija gotovo jednoglasno odredila da se piše 'u hijerarhijskoj zajednici'« (LG, *Prethodna bilješka koja razjašnjava tekst*, 2).

dnice, a to je hijerarhijska zajednica (*communio hierarchica*). Sabor ne kaže samo da je Crkva potpuno prisutna u svakoj zajednici koja slavi euharistiju, nego on uči: »Ova se Kristova Crkva uistinu nalazi u svim zakonitim mjesnim zajednicama vjernika, koje se, ukoliko su u vezi sa svojim pastirima, i same u Novom Zavjetu nazivaju crkvama«. (LG 26, 1). Mnogo je jače izašao na vidjelo aspekt hijerarhijske zajednice u saborskim raspravama o zbornosti:

»U čitavom se teološkom pitanju koje se tiče primata i Biskupskog zbora ne može praviti razlika između pape i svih biskupa zajedno, nego se mora praviti razlika između pape uzetog zasebno i pape skupa s biskupima, jer je zbor, ujedinjen sa svojom glavom, nositelj vrhovne i pune vlasti u Općoj crkvi«. ¹¹

Sabor analogno primjenjuje pojam »hijerarhijske zajednice« i na odnos prezbitera s biskupom i prezbiterijem: »Zato biskupi – zbog dara Duha Svetoga koji je prezbiterima podijeljen u svetom ređenju – smatraju prezbitere neophodnim pomagačima i savjetnicima u službi i u dužnosti naučavanja, posvećivanja i vođenja Božjeg naroda« (PO 7).

Osim toga, kao daljnju dimenziju ekleziologije zajednice treba promotriti »zajednicu vjernika«. U osnovi se zajednice crkava sa hijerarhijskom zajednicom biskupskog zbora nalazi ona Zajednica, koja predstavlja samu Crkvu, Božji narod u njegovoj cjelini, a to je zajednica vjernika (*communio fidelium*). O toj se zajednici govori u saborskim dokumentima samo na nekoliko mjesta. Što se tiče sadržaja tog značenja zajednice, on se temelji na obnovljenom nauku Sabora o općem svećeništvu svih koji su kršteni i na djelotvornom sudjelovanju, na njemu utemeljenom, svega Božjeg naroda (SC 14), koje se ne odnosi samo na bogoslužje, nego na čitav život Crkve. Posebnu važnost nalazi u tome nauk o osjećaju vjere (*sensus fidei*), tj. o osjećaju vjernika (LG 12; 35; GS 43; AA 2). Taj aspekt ekleziologije Zajednice pokazuje da se u Crkvi ne mogu imati aktivni članovi pored onih pasivnih; ekleziologija Zajednice teži prema subjektivnosti Crkve općenito i svih u Crkvi, kako pojedinaca tako i crkvenih skupina.

Dok je I. vatikanski sabor mogao opisati kao jedinog subjekta samo papu, II. vatikanski sabor uključio je u bit subjekta Crkve i biskupe, i prezbitere i laike, kao i različite oblike života prema evanđeoskim savjetima i drugim karizmama. Bit se subjekta Crkve ostvaruje, u viziji II. vatikanskog sabora, globalno kao Zajednica subjekata, kao Zajednica različitih službi i služenja, različitih zvanja i različitih karizmi. Time se bit subjekta ne proteže samo na pojedine članove, nego i na strukturalne elemente Crkve, koji postoje uz petrovsku službu: zbornost epi-

¹¹ *Synodus Episcoporum*, 1985., str. 1766., br. 1803; usp. i H. MÜLLER, str. 21–24.

skopata i partikularne crkve uključujući i njihove skupove, u kojima se ostvaruje *communio fidelium, communio charismatum, communio hierarchica*.¹²

Time se zatvara krug. Stoga spomenuti aspekti crkvene zajednice (*communio ecclesialis*) ne postoje jedan pored drugoga, nego se oni uzajamno isprepliću i prožimaju. Skupa s vertikalnom dimenzijom, od koje se ne mogu razdvojiti, oni na razini sadržaja sačinjavaju ono što je II. vatikanski sabor nazvao *mysterium Ecclesiae*.

Ukratko i pozorno izloživši pokoncilski razvitak, Biskupska je sinoda konstatirala da je nakon II. vatikanskog sabora toliko učinjeno, jer je možda Crkva kao »Zajednica« bolje shvaćena i konkretnije provedena u život.¹³ Konkretno se ostvarenje dogodilo na odlučan način posredstvom zakonodavstva, neposredno nakon Sabora, najprije privremenim ili *ad experimentum*, bilo od strane Apostolske Stolice, bilo od strane partikularnih crkava; potom smo u 1983., posredstvom nove kodifikacije kanonskoga prava za latinsku Crkvu, dobili važeće uređenje u latinskoj Crkvi koje je uzeto iz saborskog nauka. Kakvu je pravnu posljedicu izvukao zakonodavac iz ekleziologije zajednice, koja se odnosi na »strukture suodgovornosti«, iznijet ćemo, u temeljnim crtama, u drugom dijelu. Riječ je samo o nekim načelima ili o temeljnim zakonima, a ne o detaljnim iznošenjima podataka iz *Zakonika*.¹⁴

2. Strukture suodgovornosti

Možda je prijeko potrebno zadržati se za trenutak na pojmu »suodgovornosti«, koji izvorno predstavlja moralnu kategoriju. U 16 dokumenata II. vatikanskog sabora, nigdje formalno ne susrećemo izraz »suodgovornost«. Taj se pojam počeo upotrebljavati u teološkim publikacijama nakon Sabora. Upotrijebila ga je i Biskupska sinoda iz 1985., koja kaže: »Budući da je Crkva zajednica, ona mora postojati na svim razinama suradnje i suodgovornosti«. ¹⁵ Argumenti koji slijede u sinodskom dokumentu, koji se prije svega tiču odnosa između biskupa i prezbitera, đakona i redovnika, kao i suradnje između klera i laika, veoma su općeniti i neprecizni i čini se da nemaju neku posebnu težinu na kanonističkoj razini. Za preciziranje onoga što se podrazumijeva pod »strukturama suodgovornosti«, s kanonističke točke motrišta, mnogo je bolje promotriti neke tekstove samog Sabora. Sabor svakako raspravlja, barem što se tiče biti, o suodgovornosti i pod kanonističkom prespektivom, kako pod formom propisa ili poticaja za stvaranje konkre-

¹² Usp. H. MÜLLER, str. 24–25.

¹³ *Synodus Episcoporum*, 1985., str. 1762, br. 1800.

¹⁴ Usp. H. MÜLLER, str. 26.

¹⁵ *Synodus Episcoporum*, 1985., str. 1768, br. 1806.

tnih tijela suodgovornosti na raznim razinama crkvenog uređenja, tako i u tvrdnji koja se odnosi na laike, koji trebaju pastirima otkrivati: »svoje potrebe i svoje želje s onom slobodom i pouzdanjem koje pristoji djeci Božjoj i braći u Kristu. Prema svom znanju, kompetentnosti i ugledu imaju slobodu, a katkada i dužnost da reknu svoje mišljenje o stvarima koje se odnose na korist Crkve« (LG 37, 1). To načelo, ekleziološki utemeljeno, sada se nalazi u korist svih vjernika, a ne samo laika, u kan. 212, §3. Ali navedeni tekst iz LG 37, 1 ovako nastavlja: »Neka se to čini, ako treba, preko ustanova koje je Crkva za to ustanovila, i uvijek istinoljubivo, hrabro i razborito, s poštovanjem i s ljubavlju prema onima koji radi svoje svete službe predstavljaju Krista«. S tom uputom Konstitucije o Crkvi, koja nije naišla na veliku važnost u znanstvenoj literaturi, postignuta je prva precizacija pojma »suodgovornost« pod kanonističkim kutom: riječ je o organiziranim oblicima ili o institucijama na razini prava, u kojima se vjernici mogu i trebaju izražavati prema svojim vlastitim mjerodavnostima pred pastirima koji su i postavljeni za izgradnju Kristova Tijela, za dobro Crkve, i to ukoliko je te organizirane oblike ustanovila Crkva i na razini prava, sa navedenim ciljem. Taj formalni kriterij razlikuje »strukture suodgovornosti« u tehničkom smislu od raznih konferencija, sjednica i radnih sastanaka, koje samo služe za izmjenu misli i za pastoralnu suradnju, ali koje nisu usidrene, na razini kanonskoga prava, na konstitucionalnoj strukturi Crkve. »Strukture suodgovornosti« treba razlikovati i od onih ustanova koje, u ime crkvenog autoriteta, vrše službu upravljanja na izvršnom ili sudskom području s vikarskom vlašću, kao što je npr., na razini partikularne crkve, biskupijska kurija sa službama s vikarskom vlašću generalnog, biskupskog i sudskog vikara. Konačno, »strukture suodgovornosti« treba razlikovati i od ustanova koje imaju zbornu vlast, kao što je, na razini opće Crkve, Biskupski zbor na čelu s rimskim prvosvećenikom, koji vrše svoju vlast nad cijelom Crkvom na svečani način na općem saboru (usp. kan. 337, §1), ali i putem ujedinjenog djelovanja biskupa raspršenih po svijetu koje je kao takvo rimski prvosvećenik pokrenuo ili slobodno prihvatio, tako da se ostvari istinski zborni čin (usp. kan. 337, §2). Tu se radi o zbornom obliku vršenja vrhovne i pune vlasti u čitavoj Crkvi.¹⁶

Druge je vrste kanonski karakter »strukture suodgovornosti«. Kanonske su strukture suodgovornosti određene za savjetovanje i pomoć odnosnim mjerodavnim crkvenim vlastima u smislu vršenja njihove službe, što se nikako ne dotiče pravne mjerodavnosti njihove hijerarhijske vlasti. Mjerodavna crkvena vlast u svom crkvenom području ostaje odgovorna od početka do kraja: pod kanonskim aspektom sam autoritet ima vlast za vršenje službe upravljanja na crkvenom pod-

¹⁶ Usp. H. MÜLLER, str. 26–29.

ručju koji mu je povjeren; autoritet je pod kanonskim aspektom jedini djelotvorni izvor (*causa efficiens*) pravnih čina (usp. kan. 124, §1) koji pripadaju njegovoj službi upravljanja. Razlog se za to nalazi u činjenici što su odgovornost i vlast za vršenje službe upravljanja dane *samoj osobi* bilo na temelju božanskog prava, u slučaju rimskog prvosvećenika i dijecezanskog biskupa, bilo na temelju čisto crkvenoga prava, npr. u slučaju župnika. Načelo suodgovornosti u tehničkom smislu, pod kanonskim se aspektom ne može ticati vlasti autoriteta kao takvog, ali se ipak tiče *vršenja* vlasti autoriteta. U »strukturama suodgovornosti« ne postoji sudjelovanje u vlasti kao takvoj, ali ipak postoji sudjelovanje u vršenju vlasti. U tom se smislu tijela suodgovornosti u ustanovama posvećena života nazivaju »sudjelujuća tijela« (*organa participationis*)¹⁷ ili »savjetodavna tijela«, tj. tijela koja sudjeluju u vršenju vlasti autoriteta (kan. 633).

S jedne je strane, sa »strukturama suodgovornosti«, spašen stav ekleziološki utemeljen o crkvenom autoritetu s njegovom neotuđivom mjerodavnošću. S druge je pak strane, vršenje duhovne vlasti za izgradnju Kristova Tijela pravno povezano s procesom savjetovanja kao izričaj crkvene zajednice i povezano s dobrom zajednice. U *Zakoniku* se to shvaćanje nalazi u izvorima »struktura suodgovornosti« na svim razinama crkvenog uređenja. U strukturi se tijela suodgovornosti to shvaćanje odražava osobito na ovaj način: s jedne strane, dotični crkveni autoritet kojem je određeno tijelo suodgovornosti, on mu sam i predsjedja; s druge pak strane, tijelu pripada jedino pravo savjeta ili, u određenim slučajevima, jedino pravo pristanka, u smislu kan. 127, §1, ali nikad mu po samom pravu (*ipso iure*) ne pripada odlučujući glas. Treba ipak reći da vlast dijecezanskog biskupa u njegovoj biskupiji nije apsolutna.¹⁸ U nekim slučajevima *Zakonik* zahtijeva da biskup, da bi mogao zakonito izvršiti neki čin, mora tražiti savjet, a ponekad čak i pristanak nekog zбора ili skupine osoba, s tako strogim odredbama koje donose *nevaljanost* čina izvršenog bez savjetovanja odnosno pristanka. O tome, kan. 127, §1, izričito određuje: »Kad se pravom određuje da je poglavaru za izvršenje čina potreban pristanak ili savjet nekog zбора ili skupine osoba, mora zbor ili skupinu sazvati prema odredbi kan. 166, osim ako je, kad se radi o traženju savjeta, drukčije određeno krajevnim pravom; da bi pak čini bili valjani, potrebno je da dobije pristanak apsolutne većine prisutnih ili da od svih zatraži savjet«.

Pogledajmo sada ukratko tijela suodgovornosti i to: na razini opće Crkve, partikularne crkve, župe i redovničkih ustanova.

¹⁷ Prevoditelji su *Zakonika* preveli »Organa participationis« sa »Suodlučujuća tijela«, što izgleda da nije točno, o čemu usp. kan. 633, §1.

¹⁸ Usp. G. FELICIANI, *Corresponsabilità ecclesiale nella struttura gerarchica della Chiesa*, u: J. BEYER, G. FELICIANI, H. MÜLLER, *Comunione ecclesiale e strutture di corresponsabilità*, nav. dj., str. 45.

1) Opća Crkva

Na razini su opće Crkve (*Ecclesia universalis*) zamišljena u tom smislu kao tijela suodgovornosti dva tijela:

1. Biskupska sinoda
2. Konzistorij.

Premda biskupska sinoda, prema CD 5, predstavlja čitav katolički episkopat i izražava da svi biskupi u hijerarhijskoj zajednici sudjeluju u brizi za čitavu Crkvu, ona je ipak samo djelomično ostvarenje biskupske zbornosti na razini opće Crkve. Njezina je zadaća da bi tako biskupi »promicali tijesnu povezanost između rimskog prvosvećenika i biskupa i da bi rimskom prvosvećeniku savjetima pružali pomoć u čuvanju i rastu vjere i ćudoređa, u obdržavanju i učvršćivanju crkvene stege, kao i da bi proučavali pitanja koja se odnose na djelovanje Crkve u svijetu« (kan. 342).

To znači da je biskupska sinoda tijelo suodgovornosti u službi primatske vlasti, a ne tijelo zbornog vršenja vrhovne vlasti Crkve. Doista, vršenje zborne vrhovne vlasti pretpostavlja sudjelovanje svih biskupa koji su u hijerarhijskoj zajednici.

Uz biskupsku sinodu postoji i drugo tijelo suodgovornosti na razini opće Crkve u konzistoriju, kada se sastaju kardinali pod papinim predsjedanjem: »Na redoviti konzistorij sazivaju se svi kardinali, barem oni koji se nalaze u Rimu, radi savjetovanja o nekim važnim poslovima, kojih ipak češće ima, ili radi obavljanja nekih veoma svečanih čina« (kan. 353, §2). Svi se kardinali sazivaju na izvanredni konzistorij koji se održava kad to zahtijevaju posebne potrebe Crkve ili raspravljanje o važnijim poslovima (kan. 353, §3).

2) Partikularna Crkva

Na razini partikularne crkve (*Ecclesia particularis*) Zakonik za vršenje službe dijecezanskog biskupa predviđa jednu mnogo širu organizaciju suodgovornosti čija ćemo tijela samo navesti bez daljnjeg opisivanja:

1. Prezbiterско vijeće koje predstavlja prezbiterij kao biskupov senat¹⁹;
2. Zbor savjetnika koji se sastoji od nekih članova prezbiterског vijeća²⁰;
3. Ekonomsko vijeće unutar biskupijske kurije²¹;

¹⁹ O prezbiterском vijeću usp. N. ŠKALABRIN, *Prezbiterijalno vijeće i zbor savjetnika*, u: *Obavijesti* (1983), str. 402–407.

²⁰ O zboru savjetnika usp. N. ŠKALABRIN, *Prezbiterijalno vijeće i zbor savjetnika*, nav. dj.; usp. i N. ŠKALABRIN, *Zbor savjetnika (Collegium consultorum)*, u: *Obavijesti* (1984), str. 359–366.

²¹ O ekonomskom vijeću usp. N. ŠKALABRIN, *Ekonom i ekonomsko vijeće*, u: *Obavijesti* (1983), str. 408–409.

4. Pastoralno vijeće, ako to savjetuju pastoralne okolnosti (kan. 511);

5. Biskupijska sinoda koju treba sazvati, prema sudu dijecezanskog biskupa, pošto se posavjetuje s prezbiterskim vijećem (kan. 461, §1)²².

Biskupijsku smo sinodu stavili na zadnje mjesto. Ipak treba reći da njoj pripada prvo mjesto,²³ jer *Zakonik*, govoreći o unutrašnjem uređenju partikularnih crkava (kann. 460–572), na prvo mjesto stavlja upravo biskupijsku sinodu.

Zbog potpunosti ove materije treba spomenuti i odredbe *Zakonika* koje se odnose na međusobno savjetovanje u važnijim stvarima između dijecezanskog biskupa, biskupa koadjutora i pomoćnog biskupa (kan. 407) i na ustanovu biskupskog vijeća, kad biskup prosudi da je to korisno, koje se sastoji od generalnih i biskupskih vikara, da bi se prikladnije potpomagala pastoralna djelatnost (kan. 473, §4).

3) Župa

Za župu (*paroecia*) *Zakonik* propisuje dva vijeća:

1. Ekonomsko vijeće, koje pomaže župniku u upravljanju župnim dobrima (kan. 537);

2. Pastoralno vijeće za unapređenje pastoralne djelatnosti, ako je to prema sudu dijecezanskog biskupa prikladno, pošto se posavjetuje s prezbiterskim vijećem.²⁴

Ovdje svakako treba spomenuti da se u nekim župama formiraju i javljaju i razne skupine vjernika. U svijetu su danas veoma živahne udruge koje se nazivaju »crkveni pokreti«. Ima ih koji nisu naprosto »duhovni« ili »laički«, nego se među njima nalaze osobe svakog staleža ili reda: biskupi, prezbiteri, đakoni, sjemeništarci, zaručnici, roditelji, djeca i mladi. Imajući u vidu njihovu vitalnost i evanđeoski duh oni već imaju sekcije ili redovite kontakte s članovima pravoslavnih crkava, s članovima anglikanske zajednice i sa zajednicama reformacije:

²² O biskupijskoj sinodi usp. N. ŠKALABRIN, *Biskupijska sinoda u Zakoniku kanonskoga prava*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 125 (1997), str. 225–230.

²³ Usp. G. FELICIANI, *Corresponsabilità ecclesiale nella struttura gerarchica della Chiesa*, u: J. BEYER, G. FELICIANI, H. MÜLLER, *Comunione ecclesiale e strutture di corresponsabilità*, nav. dj., str. 45.

²⁴ O župnim vijećima usp. N. ŠKALABRIN, *Župna vijeća u Zakoniku kanonskoga prava*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 118 (1990), str. 170–171; usp. i S. ZEC, *Župno pastoralno vijeće i župno ekonomsko vijeće u Zakoniku kanonskog prava*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 124 (1996), str. 271–274; M. NOVAK, *Mjesto i uloga župnog pastoralnog vijeća, ondje*, str. 275–277; B. Z. ŠAGI, *Župna pastoralna vijeća i njihov problem danas*, str. 278–282.

Odredbe se za župna vijeća nalaze u: *Obavijesti* (1988), str. 132–135 i u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 124 (1996), str. 286–287.

s Luteranima, Evangelicima, Baptistima. Oni su povezani i s nekršćanskim pokretima obnove, kao što su: Budisti, Hinduisti i Muslimani. Kao znak života i crkvene suodgovornosti »*ad intra*« i »*ad extra*« čini se da njihovo poslanje odgovara duhu II. vatikanskog sabora, premda su utemeljeni prije njega.²⁵

4) Redovničke ustanove

Konačno i u redovničkim ustanovama (*instituta religiosa*) postoji organizacija posebno široka i potanko opisana o suodgovornosti reguliranoj pravom, koja priznaje pojedinim vijećima pravo savjeta ili pristanka za izgradnju zajednice ujedinjene u Kristu »u kojoj se iznad svega traži i ljubi Boga« (kan. 619).

Zaključak

Sve što je do sada rečeno pomaže nam da shvatimo zašto je Ivan Pavao II. u Apostolskoj konstituciji *Sacrae disciplinae leges*, kojom je proglasio *Zakonik kanonskoga prava*, govorio o elementima hijerarhijske i *organske* strukture Crkve. Za strukturu su suodgovornosti veoma prikladne Papine riječi: »Ako je, dakle, II. vatikanski sabor iz blaga Predaje iznio staro i novo, a njegova je novost sadržana u tim i drugim sastojcima, jasno je da *Zakonik* preuzima tu značajku vjernosti u novosti i novosti u vjernosti, te joj se prilagođuje vlastitim predmetom i svojim posebnim načinom govora.«²⁶

Propisi *Zakonika* za pojedina tijela suodgovornosti, kako u biskupijama tako i u župama i redovničkim ustanovama, sačinjavaju okvir zakona koji ostavlja široki prostor zahtjevima partikularnih crkava i pojedinih ustanova koji traže daljnju konkretizaciju i primjenu putem statuta. Brižljivo i prikladno sastavljanje kako krajevnog prava (*ius particulare*) tako i vlastitog prava (*ius proprium*) jesu važan uvjet za uspjeh struktura suodgovornosti, ali ne i jedini. Od strane se svih suradnika mora postići suradnja stečena povjerenjem i međusobnim poštovanjem, koja služi za izgradnju Kristova Tijela. Bez duboke duhovnosti, usmjerene prema ekleziologiji zajednice, »strukture suodgovornosti« ne mogu postići cilj koji je pred njih postavljen.

Konkretno se poteškoće i negativna iskustva s tijelima suodgovornosti moraju nadvladati vraćanjem na ekleziološke osnove pravne strukture. Hijerarhijski je autoritet u Crkvi služenje. Duhovna vlast nije nikad apsolutna, nego je uvijek relativna. Ona je okrenuta prema svom svetom izvoru, kojim je prožeta, kao i pre-

²⁵ Usp. J. BEYER, *Vita associativa e corresponsabilità ecclesiale*, nav. dj., str. 53 i 75–76. Kao primjer navedenih pokreta autor navodi statističke podatke o »Fokularinimac«, str. 80, bilješka 19.

²⁶ *Sacrae disciplinae leges*, nav. dj., str. XXXI.

ma svojoj svrsi, kojoj treba služiti. Njezin je izvor Isus Krist, a njezin je jedini cilj izgradnja Kristova Tijela. Ako duhovna vlast izgubi iz vida taj cilj, ona se degenerira i nužno dolazi do kidanja veza sa svojim izvorom. To vrijedi i za javno vršenje hijerarhijske vlasti u Crkvi zbog njegovog visokog ekleziološkog značenja. Središnja se jezgra »struktura suodgovornosti« nalazi u činjenici što vjernici iznose, sa svojom odnosnom mjerodavnošću znanja, svoje ideje koje se odnose na vršenje službe i puštaju da te ideje budu javno djelotvorne na redoviti način iz prava, tako da ih autoritet promotri i da time budu upotrebljive za pristanak i prihvaćanje. Da ne bismo izložili pogibelji taj neotuđivi cilj, za načelo suodgovornosti i za njegovu pravnu organizaciju u okviru ekleziologije zajednice nema alternative.²⁷

Naše izlaganje želimo završiti riječima Johanna Adama Möhlera, teologa iz prošlog stoljeća koji, u svom djelu o jedinstvu Crkve, piše: »U životu su Crkve moguće dvije krajnosti. Jedna i druga zovu se egoizam: one postoje kada svatko, ili kada samo jedan jedini, želi biti sve. U ovom drugom slučaju veza jedinstva postane tako uska, a ljubav tako goruća, da se izlaže pogibelji da je uguši; u prvom se pak slučaju sve tako razveže i postane tako hladno da se izlaže opasnosti da je sledi. Jedan egoizam rađa drugi, ali nijedan jedini, niti bilo tko, ne smije željeti da bude sve, i samo jedinstvo svih može sve napraviti. To je ideja Katoličke crkve«.²⁸

Nakon tih pobudnih riječi možemo samo dodati da je to i ideja o suodgovornosti i o suradničkim odnosima u Crkvi. Ako se doista svi povežemo iskrenom vezom jedinstva mnogo ćemo toga napraviti; u protivnom, postoji stvarna opasnost da i mnoge dobre ideje i planovi završe u egoizmu.

ZUSAMMENFASSUNG

Kirchliche Gemeinschaft und Strukturen der Mitverantwortung

Autor analysiert in kanonistischer Hinsicht die Natur der kirchlichen Gemeinschaft und die Strukturen der Mitverantwortung in ihr, und zwar so wie es sich dies aus allen relevanten Quellen der Jahre nach dem Vaticanum II ergibt. Besondere Aufmerksamkeit widmet er der Apostolischen Konstitution »Sacrae disciplinae leges« und dem neuen »Codex iuris Canonici«.

Schlüsselworte: Kirche, Gemeinschaft, Mitverantwortung, synodale Organismen, kirchenrechtliche Vorschriften

²⁷ Usp. H. MÜLLER, str. 33.

²⁸ J. A. MÖHLER, *Dell'Unità della Chiesa, o sia Del principio del cattolicesimo secondo lo spirito dei Padri de' primi tre secoli della Chiesa*, Milano, 1850., str. 215. Citat uzet od H. MÜLLER, str. 35.